

KARIG SÁRA

SARKÖVEZET

Versek

TARTALOM

SZÁRNYAK

(1947-1948)

Kavics

Vak börtönökbe még hold se süt

A vak se mondja

Az őr

A részvét nem kell

A múzsának

Halotti beszéd

Egyszer kéményseprőt láttam

Emlék

Szárnyak

Szigligeti leltár

SARKÖVEZET

(1947-1954)

Sarkövezet

Ballada

A hős és a halott

S nem dalol a jázmin

Fehér éjszakák (1)

Couleur locale

Fehér köveken céltalan

Még azt se mondtam el neked

Fehér éjszakák (2)

Nem a halál

Sírató

Hol van a hős?

A fekete égbolt alatt

„Éltem akkor boldog volt...”

Fehér éjszakák (3)

És szabad

Kaleidoszkóp

Látogatás

Szentivánéji álom

Hatvanegy napja

A hét szűk esztendő

Feltámadás

KARIG SÁRA VERSEIRŐL

SZÁRNYAK
(1947-1948)

Kavics

Kedves, amikor láncon vittek,
a porban fehér kavicsot láttam.
Kedves, amikor láncon vittek,
a kis kavicsról dalt dudorásztam.

Kedves, amikor láncon vittek,
a kis kavicsot fel nem emeltem;
Kedves, amikor láncon vittek,
a dalt csak magamban énekeltem.

Vak börtönökbe még hold se süt

Ne légy kegyetlen
és ha kifogtad
vissza a vízbe
többé ne dobd

gyorsan elillan
messze a mélybe
de élni tovább
már ott se tud

hasa fehéren
csillog a napban
püffedten úszik
rothadó test

Ne légy kegyetlen
és ha kifogtad
öld meg azonnal
jobb a halál

Ne légy kegyetlen
de várj csak mégis
vajjon mit érez
a menekült

vajjon mit érez
újra a vízben
a sebzett halszív
boldog-e még

fürge pataknak
játékos kedve
vajjon mit érez
száraz fűvön

vajjon mit érez
a rab lihegve
vak börtönökbe
még hold se süt

A vak se mondja

A vak se mondja
minden reggel és minden este,
jaj, vak vagyok,
és mégis fáj
hogy nem láthat.
És én sem mondom
minden reggel és minden este,
jaj, rab vagyok,
és mégis fáj
hogy nem látlak.
Úgy fáj, hogy szinte nem is érzem,
annyira éget, hogy szinte fázom.
S mikor alszom,
csak akkor élek.
Kezemen lánc nincs.
És nem is rázom.

Az őr

Itt áll az őr
nem csont és bőr
hanem kövér
s persze nem vér-
szegény
legény!

Csizmája csupa fény,
mint a ragyogó nap,
és a sötétől nem fél,
nem marja fagy.

A részvét nem kell

A részvét nem kell
semmit sem számít a jóból
ami szép volt
messze és hideg
akár a hold.

Csak mondd a verset
s a kör bezárul
magányból, kínból
és minden elárul
s mindenki elárul.

A múzsának

„...akár az erdőben a vadnyom...”

Az ember nemcsak egyszer hal meg:
a születés az első halál,
hisz végetér a tiszta béke,
mert két idegen gén rátalál

egymásra, hogy gyilkolja egymást,
s mindkettő mindig mást keressen.
Bölcsek és varázslók tudták, hogy
két gén, két lélek él egy testben.

Két gén, két angyal vívja harcát,
hol egyik győz, hol meg a másik:
két én így pusztítja el egymást
egy testben, hervad és virágzik.

S bennem sincs tiszta béke, csak
félelem kushad, vak rémület
testemnek minden zsigerében,
hogyan eltűnsz.

S meghalok nélküled.

Halotti beszéd

*Még a hamvaim is forróbbak
lesznek az ő életüknél*

ANNE DE NOAILLES

Nem süti nap, jég nem veri,
nem gyűlöl már és nem szeret,
nincs benne semmi emberi:
holt ez a por itt, emberek.

De ne mondjátok, hogy szegény,
hiszen nem úzi árny, se fény.
A szűk urnában szabadabb,
mint sűrű erdőben a vad.

És te, ki érte sírni tudsz,
ne hidd, hogy holt! A szó hazug.
S bár nem ölel, nem öl, nem él,
szűk urnájában zúg a vér.

És merd te is kimondani:
életed izzó parázsánál
forróbbak kihűlt hamvai.

Egyszer kéményseprőt láttam

Egyszer kéményseprőt láttam
Babonában sosem hittem
S ekkor mégis bár nevetve
Ruháját megérintettem

Seprőjéből le is törtem
Egy kicsinyke szürke ágot
S rá gondoltam, akit régen
Úgy látszik, hiába várok

Azt mondják, hogy szerencsét hoz
Kémény seprő szürke ága
Kéményseprő veritékes
Koromfekete ruhája

Babonában sosem hittem
Akkor mégis megpróbáltam
Hátha talán van is lélek
Abban a kicsinyke ágban

Hátha megtalálom én is
A szerencsém, boldogságom
Babonában sosem hittem -
Talán beteljesül álmom!

Emlék

Zöldarany páncél vértet
zöld nyáron arany ékezet:
bogár.

Pályád fehér hó porcellán
ragyogó tündér óceán:
csészém.

Július, zümmögő fények:
Költészet ez vagy az élet.
Látlak.

Hűvös halk hangod hallgatom
s napfény csorog az abroszon:
béke.

Szárnyak

Váratlan, sikoltó kín szorít
rá, hogy a testemmel törődjek:
takarómra¹ húzza abroncsait,
de a szívemhez szárnyak verődnek.

Száz éve kísért már ostobán
ez a túlvilági előleg,
nehéz föld, mély tenger a szobám,
de a szívemhez szárnyak verődnek.

Mert egy messze sugárzó létben
madár voltam, embernél erősebb,
gép nélkül, a kék égben éltem.

S nevetek, ha rám támad a kín,
mert tudom, madár leszek megint,
és a szívemhez szárnyak verődnek.

¹ Az eredeti szövegben: tarkómra (*a begépelő megjegyzése*)

Szigligeti leltár

Madárház. Két ezüstoffyó.
Az ablaknál rózsabokor.
Nincsen madár, csak etető.
Az ősszel két rózsza dacol.

A fecske már elköltözött.
Dérlepte, szürke lomb sikolt.
Nád ring a két rózsza mögött.
A romok közt nem jár a hold.

Messze tompán kong az óra.
A falon kép: Tó, jég, ladik.
Hold süt alvó, téli tóra.
És benne jégmadár lakik.

SARKÖVEZET
(1947-1954)

Sarkövezet

A költő itt a hóba ír,
mert nincs papír.
És mint a gyémánt, megfagyott,
de nem ragyog
a hó, s a szó, mit hóba vés,
nagyon kevés.

Nem futja már idő, ideg,
az éj hideg;
nem futja már a balga hit,
a szavait nem olvassa el senki sem -
mégis üzen.

A költő itt a hóba ír,
mert nincs papír.
A jég hátán senki sem él,
kemény a tél.
S a lét csak tárgyi tévedés:
az érv kevés.

Ha él, ha vall, ha néha sír,
a hóba ír,
hogy itt is költő - és magyar -
és jót akar,
hogy itt is hinni, írni mer,
hogy írni kell.

Ha erre futtok szarvasok,
megálljatok:
az ember itt a hóba ír,
mert nincs papír.
S a hóba rótt szó nem fehér,
az ón a vér.

Ballada

Negyednapja nem evett
Harmadnapja nem ivott
Vorkuta Vorkuta

Túl a folyón domb mögött
agyagbánya gödre vár
Vorkuta Vorkuta

Odaviszik csónakon
nincsen két kezén bilincs
Vorkuta Vorkuta

Folyó vize megáradt
jeges hullám hömpölyög
Vorkuta Vorkuta

Összekulcsolt két keze
mindig mindig nemet int
Vorkuta Vorkuta

Égnek emelt két keze
szennyes árban elmerült
Vorkuta Vorkuta

A hős és a halott

Ezt csak a gyáva éli túl,
meg az, ki vak, béna, beteg -
a tundrán emberszív virul.

Az ép, a bátor emberek
itt mind „a munka hősei”,²
bizonyágul, hogyan lehet
jelszó nélkül megdögleni.

De éppen ez az újítás,
miközben rothad a tüdő,
a normás itt most az idő.

És készül a kimutatás:
x-ezer csontvázzá fagyott
robotember vonatot ás,
x-ezer a „hős és halott”.

² A vessző a begépelőtől *(az eredeti gépirat alapján)*

S nem dalol a jázmin

Az északi sarkon
nincsen napraforgó
hideg lázban égnek
csipkés jégvirágok
az északi fényben
fák nem hajladoznak
s nem dalol a jázmin.

Fehér éjszakák (1)

Mint akit gyötrő, súlyos kór levert,
de lábadozva mégis talpra áll,
újra emlékszem, lángoló a kert -
tavaszi reggel ment el a halál.

Újra emlékszem, járni hogy tanult
a láb, s repülni hogy tanult a dal:
a tegnap és a holnap egybehull,
a rút jelen a múlt árnyaival.

A józan ész nem lát mást csak jeget
és néhány satnya bokrot, korcs fenyőt,
a szív álmodik! pitymalló eget,
zöld nyárfasort, mely végtelenbe nőtt.

Hányszor kell újra-újra kezdeni?
Meddig feszül és mikor pattan el
a húr:³ a hit - a véges, emberi,
míg a száműzött új hazára lel?

A kint idézi minden lendület,
a szégyent hozza most a régi rím:
hét éve élek, Kedves, nélküled,
s merengek arcod tűnt vonásain.

³ A kettőspont a begépelőtől *(az eredeti gépiratok alapján)*

Couleur locale

Itt minden szín porosz:
fekete, fehér, piros.
Szénporos,
fekete hóra hull a vér.
Piros a vér, és az éj
hófehér.

Fehér köveken céltalan

Még elfutott, még menekült,
bóbitás feje ott maradt,
fehér kövön, az udvaron,
gyilkoló, éles kés alatt.

Még elfutott, még menekült,
keringett gyorsan, céltalan,
két kört leírt, még mindig élt.
Iszonyú, mennyi vére van!

Fröccsen a vér, fröccsen a sár,
emberek, ma is menekül.
Dermed a szív, dermed a táj -
az a két szárny most is repül.

Húsz éve már, s itt fut ma is,
Fehér köveken, céltalan.
Az öljön csak, ki ölni tud.
Iszonyú, mennyi vére van.

Még azt se mondtam el neked

Még azt se mondtam el neked,
mikor égett a téglagyár.

északi fény égő egek
tegnap lobogott még a nyár
délibábok ezüst porban
lángoló fák fehér havon!

Akkor megszólaltak sorban
szirénák sípok borzalom.

Hajnalban még mindig lángolt
de nem pusztult senkisémm ott.
Délben már csak rőt parázs volt
a hó temetett, támadott.

S megint az égi fény, a hold,
- a havat legyűrte a fagy -
este már két udvara volt:
rőt tenger ezüst sivatag.

Fehér éjszakák (2)

Ó de fura díszlet ez,
az égen két nap ragyog,
Mint a felhők, fehérek,
s alszanak a csillagok.

Sebesen nő a virág,
de nincs semmi illata,
fehér a hold és az ég,
és a sarki éjszaka.

A Vorkuta vizében
ezüst halak játszanak.
Nappal van vagy éjszaka
odalent, a víz alatt?

Nappal van vagy éjszaka
odalent, a föld alatt?

Nem a halál

Nem a halál, az élet a rém.
és ahogy épül a sarki vasút-
töltéshez a tátongó csatorna,
a kínzott test a gát peremén
nem tudja, kész-e már a norma.

pattog a jég és zuhan a csákány.
Ha meg mersz állni, dermeszt a fagy.
Renegát rabok állnak a vártán,
De nem ők mondják, hogy nem szabad

a sarki éj metsző szelével
egyaránt úzi az őrt s a rabot,
s az északi fény ívéig ér el,
Sztálin, vak haragod.

Sírató

Hol van a hős, a gáncstalan,
kin nem fogott a félelem?

Már minden álmod gúzsban van
és minden sírod jeltelen.

Hű Sancho Pansa a neved
és jól tudod, hogy félni jó.

Szétörték fényes fegyvered.
A porban ülsz, felrúg a ló.

Hol van a hős?

Hol van a hős, a gáncstalan,
kin nem fogott az átok?
Hamletnek hasmenése van
és Ofélia csámcsog.

Itt nincs talány és nincs vita:
a kórházi ágy nem hősies,
ha beteg tüdőd vért okád,
megöl a szél, egy őszi est,
s a bacillus nem költemény.
Ha tolvaj, ha fasiszta volt,
elhull akár az őszi légy,
s nem hősi ez az őszi vég.

A fekete égbolt alatt

Hány napra futja még a hit?
Hány rossz halálra lesz elég?
A tündér nap már nem vakít,
és messze már a nyári ég.

Hány rossz halálra lesz elég,
ha piros véred elapad,
oly messze már a nyári ég,
a fényből semmi sem marad.

A tündér nap már nem vakít,
talán nem is lángolt a nyár,
s nem izzott, nem fénylett a hit.
Fehér a föld s a rossz halál.

És messze már a nyári ég,
sötét az éj, sötét a nap.
Hány rossz halálra lesz elég
a fekete égbolt alatt?

„Éltem akkor boldog volt...”

*„Ott ahol én nevelkedtem,
a dombról egy patak folyt,
hányszor ott nem estvéledtem,
éltem akkor boldog volt...”*

Mintha más bolygón bolyongnék:
Csontvázszürke hold világít.
Hazug a táj? Vagy az emlék?
A Dunánál dús a pázsit.

Talán mindig is itt éltem
s jégmezőkön telt az életem?
Álmomban égett a mályva
s tüskés bogáncs lila lángja?

Nem hiszem. *Ez* itt az álom:
lidérc-ólmós, holt sugáron.
S magyarul csak én beszélek,
magyarul már nem is élek.

S dadogva sírom a csöndbe
(tetszhalott fénnel vitázva)
szenes, szennyes hógöröngybe:

„Ott ahol én nevelkedtem,
a dombról egy patak folyt,
hányszor ott nem estvéledtem,
éltem akkor boldog volt...”

Fehér éjszakák (3)

Benépesítem ezt a tájat;
a tundrán fut a fürge állat;
a dombon szarvasok legelnek;
hátukon nyargal a gyermek;
vígán pattintgat ostorával;
s a messze sárga fénybe szárnyal,
zöld égen narancsszínű napban
tűnik el, fehér alkonyatban,
a hó fénye egyre fehérebb
felhők és csillagok fehérek
fehér a róka meg a medve
és a madár is fehér seregbe
verődve száll a sárga napban
fehér hold leng az alkonyatban.

És szabad

Benépesítem most a tájat
a dombokon csupa vadállat,
de életedre egy se tör,
mert nem ember, mert nem öl,
ha nem éhes, karma nem éles,
nem gyűjt, nem oszt,
nem vesz, nem ad,
csak vadállat (nem ember)
és szabad.

Kaleidoszkóp

Kedves! Új nap virrad megint:
az ég szélén vörös vonal,
mögötte sötétkék a mély,
előtte fehér szarvas áll,
alatta hegy-völgy-csúcs-gerinc
fehér fehér fehér fehér
lehunyt szememben él a kép

Egy perc és változik a táj:
az égen izzó napkorong,
mögötte tengerzöld a mély,
előtte barna szarvas áll,
alatta hegy-völgy-csúcs-gerinc
vörös vörös vörös vörös
lehunyt szememben él a kép

Látogatás

Gyere, Mátyás hétlustája,
kint vár rád egy rokonod.
Kiszaladtam. Nagy bundában
a kapuban topogott,
térdén felül a csizmája,
s felém nyújtott egy halat.
(Urambátyám? nénémasszony?
De a hal finom falat!)

Középkori krónikákban
így írták le ősapám:
ferdeszemű, apró ember,
s a lába is görbe tán.

Néztük egymást. Megköszöntem,
s mert zürjénül nem tudok,
oroszul hangzott a hála
(értik ezt az ugorok).

Két szemedben, jó barátom,
felvillan majd a humor,
ha elmondom, hogy s mint vállalt
testvérének egy ugor.

Az érzelmi zsaroláson
rögtön átlátsz, kedvesem,
de a halat, édesvízit,
nem veted ám meg te sem!

Szentivánéji álom

A csúf varázslat végetért.
Titánia, elmúlt a nyár.
A szörnyű, dőre álomért,
Titánia, mi volt az ár?

Az ébredés vak szégyenét
s a kínt nem érti senki már,
az arcod szégyenpírban ég,
tudod, hogy rút volt, rút számár.

Tudod, hogy kábult, ostoba,
hogyan részeg volt és csalt a szív,
de nem szerettél úgy soha.
És Oberon hiába hív.

Hatvanegy napja

Hatvanegy napja tart immár
a pillanatnyi borzalom.
Vért kellene inni már,
mert szomjazom.

Mert vért kíván, ha híg a vér -
így mondják zürjén pásztorok.
És most az emlék visszatér:
a tűz lobog,

a rén keskeny ketrecben áll,
nyakán a bélből font kötél,
a rén kegyes halálra vár,
feszül az ér,

szemében kusza rettegés,
kimondhatatlan borzalom,
lazul a húr, enged a kéz,
nincs oltalom!

Egyetlen mély lélegzetet!
És újra megfeszül a húr,
de feladni az életet
meg nem tanul

a szív, a remegő ideg.
Nem így, nem ez a jó halál!
A medve *egyszer* öli meg
ha rátalál

s a farkas *egyszer* tépi szét,
az embernél nincs irgalom,
hétszer emeli rád kezét
a fájdalom

hétszer enged hétszer lazul
és hétszer éled a remény
és hétszer halni így tanul
a szív, szegény!

Hétszer halnak a szarvasok,
s a rémülettől híg a vér!
Kit széttépnek a farkasok,
akit elér

a jó halál, az egyszeri,
vére megalvad hirtelen.
A kínzás mindig emberi!
Nincs kegyelem!

A zürjén a tundrán lakik,
s medvékkel küzd az életért,
hígan issza, ha szomjazik,
a vért, a vért.

Hatvanegy napja tart ma már
a borzalom, az emberi:
számodra nincsen jó halál,
az egyszeri.

A hét szűk esztendő

A bányába ösvény vezet
emberek fogjatok kezét
a tundrán áthalad az út
reggel a farkas arra fut
a parton hét tehén legel
vajjon melyiket éri el
a hét sovány szarvastehén
éhesen bög a tó jegén
a dombon áll a fáraó
sűrű pihékben száll a hó
a fáraó most álmodik
álmában áll e dombon itt
a fáraót csak álmodom
a hótakarta dombokon
és a tehén nem hét de száz
a nyájra vén zürjén vigyáz
az éhes év se hét de száz
az ész a szívvel nem vitáz
a bányába két út vezet
emberek fogjatok kezét

Feltámadás

„Menjünk vissza. Akiknek már
nincs helyük az élők szívében,
azoknak már könnyebb a temető földje.”

SZABÓ DEZSŐ: FELTÁMADÁS MAKUCSKÁN.

Zötyög a vonat. Csak nézem őket,
a Makucskára hazatérőket.
Mert meghallgatta a hő imákat
az Úr, s mind itt vannak, kiket vártak,
a sírból, mely most kidobta őket,
az asszonyt, férjet és szeretőket,
a Makucskára hazatérőket.

És ki fagytól égett, a pokolban,
most tudja meg, hogy a pokol hol van.
S kiket betemetett a tárna,
megtudják, hogy senki se várja,
bár a föld mélye kihányta őket,
az asszonyt, férjet és szeretőket,
a Makucskára hazatérőket.

S ki végre elérte a nirvánát,
most döbben rá, hogy azok se várják,
akiknek meghallgatta imáját
az Úr, kinyitva sírjuk száját,
volt otthonukba bocsátva őket,
az asszonyt, férjet és szeretőket
a Makucskára hazatérőket.

Hiába jöttek a holtak vissza,
hisz látják, borukat már más issza,
s megértik, nem elég visszatérni
a halálból, mert túl kell élni
a feltámadást. Nem várták őket,
az asszonyt, férjet és szeretőket,
a Makucskára hazatérőket.

KARIG SÁRA VERSEIRŐL

Hiába is tagadnánk, gondban vagyunk. Hitelesen hangzó és komolyan veendő szöveggel óhajtanánk előállni egy olyan alkalomból, mely nem éppen szavaink gondos megválogatására és véleményünk aggályos mérlegelésére ösztönöz. Egy nyolcvanadik évén túljáró szerző első és egyetlen verseskötetéhez írott elő- vagy utószó amilyen észrevétlenül, olyan természetesen, mondhatnánk kötelezően válik egy ponton szóvirág kötözéssé és léggömb eregetéssé. Hogy ez meg az lett volna, ha lett volna, ha a sanyarú körülmények ugyebár, meg hogy kedvezőbb körülmények között persze... Esszéírói becsületszavunkra, meg kívánjuk törni a szemforgató hamiskodás e magasztos hagyományát.

Már csak a jó ízlés okán is. Karig Sárahoz nem illik még az oly kegyes célzatú hazugság sem. Ő egyike a közöttünk élő igazaknak, becsüljük kínlódom megőrzött emberségét azzal is, hogy ügyében igazat szólunk. Ezt annál is inkább illő tennünk, mert az ő esetében nem a semmit kell nagy ravaszul léggömbbé fölfújnunk, lévén valódi mondandónk is róla.

Van századunk magyar költészetének egy különös vonulata, a kizárt bezártaké, de mondhatnánk akár fordítva is, úgy is érvényes volna, mert épp a be- és kizártság együttes érzetének roncsoló hatását próbálják meg e költemények szerzői - legalább versben - túlélni. Körülményeik változatosak, egyik a másikához mérve mintha csak egy világművi kéjutazáson venne részt, teszem azt az emigráns Márai a Recsken gúzsba kötött Faludyhoz képest, mégis a fuldoklóknak ugyanazzal a görcsös mozdulatával szorítják magukhoz egyetlen megmaradt e világi vagyontárgyukat, az anyanyelvüket. Nem egyszerűen börtönköltészetéről van tehát itt szó. A börtönbe zárt Zelket is kerülgette a halál, de az a kérdés, hogy az anyanyelve az övé-e még, vagy a szabadsága után ettől is megfosztják - *megfoszthatják* -, föl sem merült benne. Korunkra mélyen jellemző, hogy az a börtön, melyben a költő akár egy darab vécépapírra és egy ceruzacsonkkal, de *írhat* verset, még mindig nem a pokol legmélyebb bugyra. A pokol fenekén az állati sorba süllyesztett börtönlény vagy a számkivetett és saját magát egyre inkább légi semminek érző vándora a nyelvét őrizve embersége utolsó szilánkjait őrzi, önnön méltóságát teremtve újjá azzal, hogy bebizonyítja magának: még mindig képes az ellenszegülésre, még mindig képes például magyarul verset írni. Vagy a fejében őrizni a saját fejében írt verssorait. Vagy a sarkvidék gyilkos fagyával dacolva szájában melengetni anyanyelvének dermedő szókészletét.

A fehér föld. A fehér ég. A fehér hold a fehér égen. A mindent ellepő fehér halál. Magyar versben ennek a halálos fehérségnek, a GULÁG sápadt tébolyának Karig Sára a hírhozója.

Nem akarok egy meg nem írt életművet adományozni a szerzőnek. A fentebb említett írók-költők életművük egy részével a hátuk mögött, a saját kimunkált stílusuk birtokában jutottak közel a megfulladáshoz, Karig Sárának ilyen irodalmi úti csomagja nem volt. Korai verseiből inkább a költészet iránti vonzalma olvasható ki, semmint a teremtmény gényes jelenléte. Más-különben a költészet, mely iránt vonzódik, maga is változóban. Átmeneti állapotát híven tükrözi Sötér István egyik, ha nem a legjobb műve, *Négy nemzedék, élő magyar költők* című antológiája. Csakhogy nem Karig Sárának, a fiatal, agilis irodalom-kedvelő hölgynek szolgálatára. Az antológia 1948-ban lát napvilágot, Karig Sára ekkor már közel egy éve él Vorkután.

Él? Micsoda élet ez! Verseket gyűjt magában a fagyhalál ellen. Naivan lecsapva egy-egy tiszta rímre, amitől egy hivatásos költő - megsejtve a kor *immanens diszharmóniáját* - bölcsen óvakodna. Dehát ezek a versek nem a művészeti elvek bölcsészkarai csataterén születnek, hanem egy hiperrealista munkatábor minden szürrealizmust megszegő körülményei között. Egy emberi lény, valaha fiatal nő, most csak a táborlétszám kortalan, semlegesítő tétele, általuk próbál meg emlékezni magára és életben maradni.

A vorkutai versek közül néhány - antológiadarab. Odakívánczik a korszakot hazugul égis dicsőítő álművekkel szemben az igazat mondó igaziak közé - tanúságul és példának:

Hirdetve a megalázottak és megszomorítottak, keserű vigaszát, hogy egyszer - ha számunkra később is, de a dolgok kérlelhetetlen vastörvénye szerint bizonyosan - minden gyalázatosságra fény derül.

Orbán Ottó